

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การค้นคว้าแบบอิสระเรื่อง การยอมรับของชุมชนต่อปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์ กรณีบ้านป่าข่อยเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา ซึ่งผู้ศึกษาได้กำหนดขั้นตอนการศึกษาไว้ดังนี้

- 1) แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา
- 2) ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- 3) ขอบเขตของประชากร
- 4) ขอบเขตของเนื้อหา
- 5) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
- 6) การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 7) การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา โดยในระยะแรกของการศึกษา ผู้ศึกษาใช้วิธีศึกษาเอกสารทางวิชาการ รวมทั้งแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา ต่อมาคือการทำความเข้าใจวิถีชีวิตของชุมชน ตลอดจนสาเหตุแห่งการรวมตัว และปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวต่อสู้กับปัญหามลพิษดังกล่าว ฉะนั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลอันเป็นการแสวงหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผู้ศึกษาจึงได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 1) ศึกษาข้อมูลที่อยู่ในรูปเอกสารเพื่อรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารสิ่งพิมพ์ ประเภทต่าง ๆ รวมทั้งวารสาร เอกสารของหน่วยงานราชการ บทความทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2) แหล่งผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วยตัวแทนของชุมชน ผู้นำทางพิธีกรรม ผู้สูงอายุที่รู้เรื่องชุมชนเป็นอย่างดีตั้งแต่เริ่มต้น ตัวแทนกลุ่มหมู่บ้านบ้านจัดสรร ผู้นำหมู่บ้าน ตัวแทนเจ้าพนักงานของรัฐ ซึ่งสามารถบอกเล่าประวัติของชุมชน วิถีชีวิต ความเชื่อ และการปฏิบัติ สามารถลำดับเหตุการณ์การเคลื่อนไหวรวมตัวกันเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษานี้เป็นอย่างดี เพราะเคยมีส่วนร่วมชุมนุมรวมพลังต่อต้าน จึงทราบถึงเหตุการณ์ทุกขณะทุกขั้นตอนอย่างละเอียด ซึ่งผู้ศึกษาได้คัดเลือกไว้แล้ว และใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อสัมภาษณ์ตัวแทนดังกล่าว

- 3) สมาชิกของชุมชนที่มีส่วนร่วมในการเรียกร้องรวมตัวในการขับไล่ ทั้งกลุ่มหนุ่มสาว เยาวชน ผู้เฒ่าผู้แก่ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง
- 4) ศึกษาข้อมูลจากหน่วยราชการ ภาคเอกชน หรือองค์กรการเมือง ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ในชุมชน

3.2 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาเลือกพื้นที่ศึกษาในเขตบ้านป่าข่อยเหนือ ตำบลสันผีเสื้อ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ตั้งของฟาร์มปศุสัตว์ขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษกลิ่นมูลสัตว์ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนบ้านป่าข่อยเหนือ รวมทั้งชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงที่อยู่โดยรอบฟาร์ม ประกอบด้วยชุมชนในพื้นที่หมู่ที่ 4, 5 และ 6 ตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย และในพื้นที่หมู่ที่ 5 ตำบลเหมืองแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้ชุมชนที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากมลพิษมากที่สุด ซึ่งได้เคลื่อนไหวรวมตัวกันต่อต้านฟาร์มปศุสัตว์แห่งนี้หลายครั้งแต่ไม่สำเร็จ จึงร้องเรียนไปยังหน่วยงานทางราชการให้เข้ามาแก้ไขปัญหา แต่ฟาร์มก็ยังดำเนินกิจการต่อไปได้ และสร้างปัญหามลพิษส่งผลกระทบต่อชุมชนดังกล่าวอย่างต่อเนื่องมา โดยตลอด

3.3 ขอบเขตของประชากร

ประชากรที่ใช้ประกอบในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

- 1) ประชาชนเฉพาะที่อาศัยอยู่โดยรอบฟาร์มปศุสัตว์ ประกอบด้วย
 - ประชาชนในเขตพื้นที่บ้านป่าข่อยเหนือ ตำบลสันผีเสื้อ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
 - ประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ใกล้เคียงเฉพาะบริเวณที่อยู่โดยรอบฟาร์ม ได้แก่ ประชาชนบ้านท่าเกวียน หมู่ 4 บ้านแม่แก้ดหลวง หมู่ 5 บ้านหนองไคร้ หมู่ 6 ตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย และประชาชนบ้านหนองเขียว หมู่ 5 ตำบลเหมืองแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

2) เจ้าหน้าที่หน่วยงานของทางราชการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สาธารณสุขจังหวัด ปลัด อบต. เจ้าพนักงาน อบต. สันผีเสื้อ ผู้นำหมู่บ้านตำบลสันผีเสื้อ และแกนนำกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ศึกษา

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ไม่สามารถศึกษาประชากรได้ทั้งหมด ดังนั้น จึงดำเนินการคัดเลือกกลุ่มชาวบ้านเพื่อทำการสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

- 1) คัดเลือกบุคคลที่เป็นผู้นำให้ข้อมูลหลักเรื่องการรวมตัวของชุมชนที่ได้รับมลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์ และผู้ที่มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จากกลุ่มเจ้าพนักงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง จากแกนนำกลุ่มชาวบ้าน เจ้าของฟาร์ม ซึ่งประกอบด้วย

- เจ้าของฟาร์มปศุสัตว์	1 ราย
- ตัวแทนเจ้าหน้าที่สาธารณสุข	1 ราย
- กำนันตำบลสันผีเสื้อ	1 ราย
- ปลัด อบต. สันผีเสื้อ	1 ราย
- เจ้าหน้าที่ อบต. สันผีเสื้อ	1 ราย
- แกนนำชาวบ้าน บ้านป่าข่อยเหนือ	1 ราย
- แกนนำชาวบ้าน หมู่บ้าน แลนด์ แอนด์ เฮาส์	2 ราย
- ผู้อาวุโสของชุมชนบ้านป่าข่อยเหนือ	1 ราย
รวมจำนวน	9 ราย

อนึ่ง ผู้ศึกษาเห็นว่าหากนำชื่อสกุลของผู้ให้สัมภาษณ์ในการศึกษาครั้งนี้มาเปิดเผย ย่อมเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากการศึกษาปัญหานี้มีผลกระทบในเรื่องผลประโยชน์ของกลุ่มบุคคลบางกลุ่ม ซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียต่อปัญหานี้ ฉะนั้นในการศึกษาครั้งนี้ จึงใช้สรรพนามดังกล่าวแล้วข้างต้น ระบุแทนชื่อสกุลผู้ให้สัมภาษณ์ในการศึกษาครั้งนี้

2) การคัดเลือกตัวแทนชาวบ้านในชุมชนบ้านป่าข่อยเหนือ หมู่บ้านจัดสรร แลนด์ แอนด์ เฮาส์ รวมทั้งชาวบ้าน หมู่ 4, 5 และ 6 ตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย และหมู่ 5 ตำบลเหมืองแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อสัมภาษณ์ข้อมูลซึ่งคัดเลือกจากการแนะนำของกลุ่มผู้นำให้ข้อมูลหลัก โดยใช้วิธี Snow ball เพื่อหาตัวแทนเพื่อให้ข้อมูลครบถ้วนครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา และผู้ศึกษาได้อบรมการสัมภาษณ์ข้อมูลทุกแง่มุมให้แก่ผู้ช่วยสัมภาษณ์อีก 4 คน แล้วจึงแยกย้ายเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ชาวบ้าน รวมทั้งสิ้น 99 ราย

3.4 ขอบเขตของเนื้อหา

การศึกษานี้ ได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหา เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ ซึ่งกำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

- 1) ศึกษาบริบททั่วไปของชุมชนที่ได้กำหนดไว้ในการศึกษาครั้งนี้ ถึงวิถีชีวิตของชุมชน ลักษณะของชุมชน และความสัมพันธ์ภายในชุมชน
- 2) ศึกษาฟาร์มสุกรและไก่ ที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่บ้านป่าข่อยเหนือ ตำบลสันผีเสื้อ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ถึงความเป็นมา ลักษณะและขนาดการจัดการฟาร์มปศุสัตว์ รวมทั้งสาเหตุของปัญหามลพิษที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อชุมชน ตลอดจนศึกษาถึงแรงสนับสนุนและความต่อเนื่องในการดำเนินงานของฟาร์มปศุสัตว์
- 3) ศึกษาลักษณะการรวมตัวของชุมชนในการต่อต้านปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์ และ

ขั้นตอนการดำเนินการของชุมชน ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินการ เหตุผลแห่งความไม่ประสบความสำเร็จในกิจกรรม ตั้งแต่ความต้องการให้ฟาร์มหยุดกิจการ การประนีประนอมกับเจ้าของฟาร์ม และทางราชการ ให้ฟาร์มดำเนินกิจการให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด หรือเป็นไปตามสุขลักษณะ และการขอมจํานนของชุมชนต่อปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์

4) ศึกษาการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์ โดยให้ทราบถึงวิธีดำเนินการ ปัญหาอุปสรรค และผลของการดำเนินการแก้ไขปัญหา รวมทั้งแนวทางในการแก้ไขปัญหา

3.5 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาคั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ฉะนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง และครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผู้ศึกษาจึงใช้การสัมภาษณ์ และการสังเกต ในการรวบรวมข้อมูลคั้งนี้

1) การสัมภาษณ์

เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) เป็นการพูดคุยกันเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เคร่งเครียด สนทนาเรื่องทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะข้อมูลพื้นฐาน และข้อมูลเฉพาะที่อยากจะทราบ ผู้ศึกษาจะสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในแต่ละเนื้อหาที่ต้องการ

ส่วนการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Focused Informant Interview) เป็นการสอบถามบุคคลในชุมชน เจ้าพนักงานของรัฐ และเจ้าของกิจการ ซึ่งผู้ศึกษาได้เลือกสรรขึ้นมาเพราะมีคุณสมบัติพิเศษที่มีความรู้เรื่องราวเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาอย่างลึกซึ้ง เพื่อค้นหาข้อมูลที่ผู้ศึกษามีความสนใจอยู่แล้วเป็นพิเศษ โดยมีประเด็นที่จะสัมภาษณ์เพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

สำหรับผู้ให้สัมภาษณ์ที่มาจากชุมชนนั้น กำหนดให้การสัมภาษณ์ครอบคลุมถึงบริบทของชุมชน วัฒนธรรม วิถีชีวิต ตลอดจนถึงการเข้าร่วมต่อต้านปัญหามลพิษจากฟาร์ม ปัญหาอุปสรรคในการเข้าร่วมเคลื่อนไหวต่อต้านปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์ ผลการดำเนินการและเหตุผลที่ยอมจํานนต่อปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์

สำหรับผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นเจ้าพนักงานของรัฐ ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์ประเด็นสำคัญเรื่องความเคลื่อนไหวของชุมชนในการต่อต้านปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์ และอำนาจเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินการต่อฟาร์มปศุสัตว์ ก่อนที่ชุมชนจะรวมพลังต่อต้าน ตลอดจนปัญหาอุปสรรคในขณะชุมนุม และภายหลังการชุมนุมรวมพลังต่อต้าน รวมทั้งข้อเสนอแนะที่ชุมชนขอมจํานน

สำหรับผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นเจ้าของฟาร์มปศุสัตว์ สัมภาษณ์ในประเด็นประสบการณ์การประกอบอาชีพฟาร์มสุกรและไก่ ความเป็นมาของการดำเนินกิจการฟาร์มปศุสัตว์ ลักษณะการดำเนิน

งาน วิธีการ และ โครงสร้างของฟาร์ม ความสัมพันธ์กับชุมชนและเจ้าพนักงานหรือหน่วยงานของรัฐ

2) การสังเกต

ผู้ศึกษาใช้วิธีการสังเกตทั้งแบบที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมประกอบกัน ทั้งโดยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รู้ตัวและไม่รู้ตัว สังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ว่าสอดคล้องตรงกับการให้ข้อมูล เวลา สัมภาษณ์ หรือไม่ การบันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นการบันทึกรายละเอียดจากสภาพและเหตุการณ์ต่าง ๆ จากการสนทนา การสัมภาษณ์ การสังเกต และบรรยากาศต่าง ๆ เพื่อช่วยบันทึกความจำ รวมถึงการถ่ายภาพเพื่อลำดับเหตุการณ์

สิ่งที่ผู้ศึกษาสังเกต คือ บริบทของชุมชน ลักษณะภูมิประเทศ การจัดการเลี้ยงสัตว์และการจัดการของเสียของฟาร์มปศุสัตว์ ผลกระทบทางสุขภาพของประชาชนที่อยู่รอบฟาร์มปศุสัตว์

3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาคครั้งนี้ ผู้ศึกษาคำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยกำหนดขั้นตอนการเก็บข้อมูลไว้ดังต่อไปนี้

- 1) การเก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์และจากการสังเกต
- 3) การจัดระเบียบข้อมูลเพื่อนำไปประมวลผล/วิเคราะห์ โดยจะดำเนินการกับข้อมูลทั้งหมดด้วยวิธีการแยกแยะตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีมาเป็นประเด็นหลักในการแปลผล

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

การดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลกระทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูลในแต่ละครั้ง กล่าวคือเมื่อเก็บข้อมูลมาแล้ว ผู้ศึกษาได้ตรวจสอบข้อมูล โดยใช้วิธีตรวจสอบแบบสามเส้า คือ ตรวจสอบด้านบุคคล เวลา และสถานที่ เมื่อเปลี่ยนแปลงไปแล้วถ้าข้อมูลยังเหมือนเดิม ถือว่าข้อมูลถูกต้อง และตรวจสอบข้อมูลจากผู้รู้และผู้มีประสบการณ์ จากนั้นจึงเรียบเรียงข้อมูลที่วิเคราะห์แล้วแต่ละครั้ง นำมาเชื่อมสัมพันธ์กัน แล้ววิเคราะห์รวบยอด และเขียนรายงานเป็นขั้นตอนสุดท้าย

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังนี้

- 1) วิเคราะห์ความเคลื่อนไหวของชุมชนในการต่อต้านปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์ โดยวิเคราะห์ถึงลักษณะหรือรูปแบบตลอดจนวิธีการรวมตัวเคลื่อนไหวของชุมชนในการต่อต้านปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์

2) วิเคราะห์ถึงสาเหตุแห่งการยอมจำนนของชุมชนในการต่อต้านปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์ โดยวิเคราะห์ว่ามีสาเหตุใดที่ทำให้ชุมชนต้องยอมจำนนต่อปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์

3) วิเคราะห์ผลแห่งการยอมจำนนของชุมชนในการต่อต้านปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์ โดยวิเคราะห์ว่าเมื่อชุมชนไม่ได้รับการตอบสนองจากเจ้าของฟาร์ม ในการแก้ไขปัญหามลพิษจากฟาร์มปศุสัตว์แล้ว ชุมชนได้รับผลกระทบในด้านใดบ้าง